

MÓDSZERTANI FOLYÓIRAT TANÍTÓKNAK

A nemzetiségi nyelvek hatása
az anyanyelv használatára

(Kernerné Flódung Gabriella)

A tanítás és a gyakorlás
közötti egyensúly

(Erdélyi Csongor)

A Jena-Plan alkalmazása
a Perbáli Általános Iskolában

(Suhajda Edit)

J vagy ly?

(Tóth Teodóra)

XI. ÉVFOLYAM 2003

4

TARSOLYUNKBÓL

Suhajda Edit

A Jena-Plan alkalmazása a Perbáli Általános Iskolában

Asként is lehet tanítani! Nem kell hozzá különösebben nagy reform, csak szakmailag igényesen felkészült tanító néni, akinek szívügye az iskola. Az iskolában pedig legfontosabbak számára a gyerekek.

Budapesttől 35 km-re fekszik Perbál, egy 2000-es lélekszámú falucska. Az iskola főépületét már Mária Terézia korában iskolának építették. Ma négy épületből álló együttesben tanulnak a diákok elsőtől nyolcadik évfolyamig. A teljes tanulólétszám nem éri el a 200 főt, évfolyamonként egy-egy osztály működik.

A perbáli Jenaplan iskola Peter Petersen pedagógiai koncepciójának alapvető tételeit a hazai viszonyoknak megfelelően, a helyi feltételekhez igazítva alkalmazta. Ez a hagyomány a hangsúlyt természetesen a nevelő jellegre fektette. A gyakorlatát kialakító szempontok lényege, hogy előtérbe kerül a nevelés kapcsolata az emberi lét értelmével és kiteljesedésével. Ez alapján tehát a nevelés legfontosabb feladatának a gyermek személyiségének kibontakoztatását, cselekvési szabadságának térnyerését, egyéni törekvéseinek és önállóságának lehetővé tételét tekinti. Tehát a perbáli Jenaplan nem iskolatípust jelent, hanem olyan nevelési-oktatási koncepciót, amely nem változtatja meg az oktatási követelményeket, a kerettanterv kitűzött céljait, csak az odavezető utat módosítja. (Az iskolát az önkormányzat működteti.) *Ebben az iskolában olyan pedagógiai-didaktikai kísérletek folynak,*

amelyeknek megszervezésében a pedagógusok, a tanulók és szüleik is egyaránt részt vesznek. Ilyen például az osztály – iskolai ünnepségből kinövő, az egész falut mozgósító – Márton-napi ünnepsége. Micklné Dévényi Mária és Keményné Forró Andrea folyamatosan a „Könyv”-ben dokumentálta a több éves munkafolyamatot. Ezzel az ünnepel az iskola hagyományt teremtett Perbálon.

A peterseni elvek – az alapok kötöttségén túl –, annyi szabadságot engednek a pedagógusok számára, hogy azokat a magyar sajátosságoknak megfelelően alakítva a gyakorlatban rugalmasan alkalmazhassák. Ennek a nevelési módszernek mind lényege, mind célja abban rejlik, hogy a gyermekeket valóban az életre készítsék fel, hogy tehervállásra, a nehézségek leküzdésére, a feladatok elvégzésére kész, egymásra odafigyelni képes, segíteni akaró és tudó felnőttekké válhassanak.

Ezeknek a céloknak az eléréséhez azonban meg kell változtatni a más oktatási rendszerekben szocializálódott szülők attitűdjait: viszonyulásukat a saját és a többi gyermekhez, más szülőkhöz és természetesen magához az iskolához is. A perbáli iskola a *szülők hozzáállásának megváltoztatása érdekében külön programot dolgozott ki.*

A szülőket több alkalommal meghívták, sőt aktív részvételre biztatták a délelőtti foglalkozásokon. Családi délutánokat szerveztek, ahol közö-

sen játszottak, kirándultak és sportoltak. A szülők értésére adták, hogy véleményük fontos, programötleitek, munkájuk értékes, érdekes és hiteles a közösség számára. Egy kézműves foglalkozás keretében egy könyvkötő szakmával rendelkező édesanya vezetésével könyv alakú díszdobozokat készítettek a gyerekek. Az iskola és a szülők szoros együttműködése olyan szövetséget hoz létre, amely garantálja a közös célok sikeres elérését.

A perbáli iskolában ma már hagyománnyá vált, hogy néhány jeles ünnepről községi szinten emlékeznek meg. Március 15-én például a mindenkori 4. osztály előadását tekintheti meg a község lakossága a Művelődési Házban. A Szent Márton napi lámpás felvonulást szintén az iskola egy osztálya tette hagyománnyá. A legenda feldolgozása, a magyar népszokások felelevenítése szintén az ő érdemük.

Így a gyermek az iskolai közösségben szinte játszva teszi magáévá azt a gondolkodási és viselkedésmódot, amely később felnőttként mind a szűkebb közösség, mind a társadalom hasznosan és értelmesen gondolkodó cselekvő tagjává emeli. Az oktatás ennek érdekében bizonyos mértékig mindig nyitott marad, biztosítva ezzel a gyermek önállóságát, de megkövetelve tőle a felelősségteljes viselkedést.

Peter Petersen legkiugróbb változtatása a hagyományos oktatási rendszerhez képest az évfolyam osztályok felbontása, és heterogén életkorú alapszoportok létrehozása az együtt és egymástól tanulás megvalósításának érdekében. A Petersen által létrehozott jénai Jenaplan-iskola jellemzőiből ez nem valósult meg Perbálon, mivel évfolyamonként csupán egy-egy osztály van.

2003. április 7-én hospitáltam a Perbáli Általános Iskolában. Megfigyeléseimet, tapasztalataimat az eltöltött nap alapján dolgoztam ki. Megpróbálom érzékeltetni azokat az elemeket, amelyek a napi gyakorlatban megfigyelhetők.

A 2. osztályba 15 gyermek jár, ebből 6 fiú és 9 lány.

Tanítónő: Micklné Dévényi Mária.

A hospitálás után interjút készítettem a tanítónővel. Röviden összegezem a Jenaplan-iskola jellemzőit, munkarendjét. Első lépésként azokat az elemeket emelték át a napi gyakorlatba, amelyek megvalósítása nem igényelt komoly beruházást. Ilyenek a szervezési, átrendezési és gondolkodásbeli változások.

A nap munkarendje

A tanítás 8 órától 13 óráig tart. Megőrizték az első 45 percet, amelyet a reggeliző szünet követ. 9 órától fél 11-ig *blokkórával* folytatódik a napi munka. Ebben az időszakban van lehetőség az elmélyült munkavégzésre. Fél 11-től 11 óráig hosszú pihenő az esztétikus udvaron, ezt az időt mindig közös játékkal töltik a gyerekek. 11 órától 12.30-ig újabb blokk: a napi tennivalókkal, az elvégzendő feladatokkal foglalkoznak.

Szabad mozgás

A gyermekeknek azért nem megerőltető az időben hosszabb blokkóra, mert a teremben biztosított a szabad mozgás. A napi tevékenységben folyamatosan dolgoznak, elvégzik a feladatokat, rendet raknak, előkészülnek a következő órákra. A német nyelvet és a testnevelést más tanár tanítja, a többi osztály szokásosan 45 perces órarendje szerint. Ehhez és a tornateremhez alkalmazkodniuk kell, de ez nem okoz gondot.

A gyermek szerepe a tanulásban

A Jenaplan olyan életközösség kialakítására törekszik, melyben a gyermek jóval önállóbb, mint a hagyományos oktatásban. A tanuló felelősségteljesen cselekszik, aktívan részt vesz mindenben. Saját ütemében végzi a feladatokat, megtanulja beosztani az idejét, energiáját. Megtanul segítséget kérni, adni és elfogadni. Hangsúlyos az önellenőrzés megtanítása is.

Iskolai lakószoba

Ahogy beléptem a terembe, az „otthonosság” érintett meg. A szoba zöld növényekkel, számta-

lan papírvirággal, pillangóval és a tavasz hangulatát idéző képekkel díszített, amelyeket a gyerekek készítettek. Ezek a munkák már a Tavasz projekt részei. Az osztályban központi szerepet tölt be a *szőnyeg*. Mindennapi körbeszélgetések színhelye, ahol olvashatnak, játszhatnak, beszélgethetnek, ha szükséges, akkor pihenhetnek is. A tér maga is ösztönző hatású. A mozgatható asztalok és székek könnyen biztosítanak mozgásteret. A gyerekek pillanatok alatt átrendezhetik a termet a célnak megfelelően. A falak mellett a nyitott polcokon lévő dobozokban kapnak helyet a tankönyvek. A szerepét veszített tanári asztal a sarokba került.

Munkaformák, munkaeszközök

Az új ismeretek egy részét frontális vezetésű órákon sajátítják el a tanulók, de lehetőségük van az egyéni munkavégzésre és tanulásra is. A Jenaplanban alkalom adódik a páros és a csoportos tanulásra. A gyerekek társaiktól mindig bátrabban kérdeznek, aktívabban is végzik a munkájukat. A didaktikai játékokon keresztül megtanulják az alkalmazkodást, toleranciát, a kitarító odafigyeléssel együtt. Az eszközök is bármely tantárgynak megfelelően átalakíthatók, különféle formában használhatók.

Művelődési alapformák

A heti munkát Petersen az általa megfogalmazott, úgynevezett *művelődési alapformák*, nevezetesen a **beszélgetés**, a **játék**, a **munka** és az **ünnep** köré csoportosította, amely igazodik a gyerekek életkorához, napi és heti munkaritmusához. A felsorolt tevékenységek váltakozása jellemzi a napi munkát. Ritmikusan váltják egymást, így lehetőség nyílik a gyermekek személyiségének kiegyensúlyozott fejlődésére.

A hetiterv

A gyermekek az órarenden alapuló ritmikus heti munkaterv szerint dolgoznak. Ez a keret lehetőséget biztosít az integrációra, illetve képessé-

gek szerint szervezett csoportokban folyhat az oktatás. A hetiterv a közismereti tárgyaknak megfelelő feladatokat tartalmazza napi bontásban. A 2. osztályban ismerkednek meg vele. Rugalmas munkatervük lehetővé teszi, hogy az anyagot apróbb részletekre tagolják. Így például a 3. osztályban az órarend szerint 4 olvasására van, mégis mindennap tudnak hangosan olvasni. Az ünnepekre készülődés során sem maradnak le a tananyagban, mert ez is szervesen beépül a délelőtti oktatásba (drámajáték, beszédfejlesztés...)

A család, az iskola és a lakóközösség kapcsolata

A Jenaplan iskolában a nevelés és oktatás abból nyeri igazi erejét, hogy az iskola és a szülői ház szorosan együttműködnek. Erre az együttműködésre korábban már utaltam.

A projekt

A Jenaplan oktatás lehetőséget teremt tantárgyi koncentrációra. Ennek megvalósulási formája a projekt. Ez magában hordozza a gyerekek számára elsajátítandó tananyagot, és még ki is egészül érdeklődésüknek megfelelő ismeretekkel. Már az 1. osztálytól alkalmazzák. Ekkor ez még azt jelenti, hogy egy témát több szempont szerint lehet megközelíteni. Vannak közös és a gyerekek által szabadon választható feladatok. Amikor egy részfeladattal elkészülnek a gyerekek, akkor beszámolnak a végzett munka eredményéről. A témához az adott tantárgyból választják ki a megfelelő részeket. Ez a módszer arra ad lehetőséget, hogy az összefüggéseket jobban megértsék. A gyűjtött anyagot szintén „Könyvek”-be rendezik, amelybe minden tanuló készít oldalakat. A kész munkát az osztályban polcon tárolják. A téma befejezésével mindenki beszámol az elsajátított anyagról. A projekt mindig ünneppel zárul. A családot is beavatják a játékos versenyekbe, vagy kirándulni hívják őket.

A projekt típusú tervezés alkotó jövőbetekintést és vállalkozást, fejlesztési feladatok megol-

dását, s egyúttal járatlan utak kiépítését, feltárlatlan területek megismerését is jelenti. Ennélfogva alapos, operacionált tervezőmunkát, folyamatos ellenőrzést, elemzést igényel. Kitüntetett szerepet tulajdonít a folyamatos értékelésnek. A projektrendszerű tanulás lehetőséget nyújt arra, hogy a gyerekek érdeklődésüknek megfelelően tevékenykedjenek. Csoportban együttműköd-hessenek, együtt tervezzenek és értékeljék a tevékenységeket. Új helyzetekben, iskolán kívül is lehet tanulni. Választani lehet tennivalókat és megoldási módokat. A tanárnak partnerei és segítői, tanácsadói lehetnek. Mindig valamilyen produktumot hoznak létre.

A tanár szerepe

Megváltozik, inkább gyermekvezető, tanácsadó szerepét tölti be. Petersen elkülöníti az oktatás vezetését, és a vezetést az oktatásban. A tanárnak egyrészt ki kell alakítania módszertani megoldásait. Elkészíti a heti munkatervet, kidolgozza és megteremti a munkaeszközöket, s meghozza a szükséges döntéseket. Másrészt segítenie kell a közösséggé válást. Lemond az egyeduralgkodó szerepéről, ha kell, önmagát mellé-, sőt alárendeli a gyermek tevékenységének. Itt a gyerekek már 3. osztályban önállóan határozzák meg, hogy milyen feladatot hagynak délutánra. Szabadon is mozoghatnak a teremben, ha nem zavarják társaikat. Egyedül döntenek el kitértől kérnek segítséget.

Értékelés

A gyerekek félévkor és év végén is szöveges értékelést és osztályzatot is kapnak.

Folyamatban van azonban olyan értékelési rendszer kidolgozása, amelyik a szokásos osztályzás helyett kétfajta, félévenként elkészítendő szöveges tájékoztatót foglal magába. A tanulóra vonatkozó megfigyeléseket, véleményeket az objektív jellemzés tartalmazza, amely csak a szülőknek szól, hiszen a gyermek sajátosságai és tehetsége mellett jó és rossz tulajdonságait,

hiányosságait egyaránt felsorolja. A *szubjektív tájékoztatót* bárki elolvashatja, akinek a gyermek vagy a szülők odaadják. A tanár feladata, a legeredményesebb nevelő hatás elérésének érdekében, hogy azt mondja, ami meggyőződése szerint a legjobb a gyermeknek. A tanár gyermekről adott jellemzésének ismeretében a szülők is alkalmazkodhatnak a hivatásos pedagógus által megjelölt irányelvekhez.

Összegezve

Ebben az iskolában a tanár szerepe megváltozik. Nem előadó, hanem segítő facilitátor. A tanár csak egyik forrása az ismereteknek, a gyerekek tanulnak önállóan ismeretet szerezni, és ügyesen dolgoznak különféle munkaformában (párban, csoportban, kooperációban). A szabályokat közösen alakítják ki, ezért nem szorongnak. Öröm iskolában lenni, mert nyugalom és türelem árad mindenkből. Nem az ötösért, hanem a tudásért tanulnak. Az oktatást jellemzi a tantárgyak integrációja is. A tanító maximálisan figyelembe veszi a gyerekek személyiségét, az életkori sajátosságokat.

Jó lenne, ha több iskolában működhetne ilyen osztály!

Irodalom

- [1]Micklné Dévényi Mária–Keményné Forró Andrea 2001. *Próbáld meg Te is!* Eötvös József Kiadó. Budapest.
- [2]Németh András (szer.) 1996. *A Jenaplanpedagógia alapjai.* ELTE TFK Neveléstudományi Tanszékének Közleményei II., Magyar Reformpedagógiai Egyesület Jenaplan Munkacsoport. Budapest.
- [3]Németh András 1996. *A reformpedagógia múltja és jelene.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- [4]Német András–Ehrenhard Skiera 1999. *Reformpedagógia és az iskola reformja.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- [5]Peter Petersen 1998. *A Kis Jena-Plan.* Osiris Kiadó. Budapest.